

СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИДА ТУРИСТИК МАҲСУЛОТЛАР ТАКЛИФИНИ МАВСУМИЙЛАШТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

**Хамзаева Дилфуза Самаровна –
Термиз Давлат Университети, “Туризм ва
меҳмонхона хўжалиги” кафедраси ўқитувчиси**

Аннотация. Мазкур мақолада Сурхондарё вилояти мисолида ҳудудий туризмни такомиллаштиришда туристик маҳсулотлар таклифини мавсумийлаштириш хусусиятлари ва ривожланиш тенденциялари тадқиқ қилинган. Сурхондарё вилояти Ўзбекистоннинг нафақат жанубий вилояти, балки табиий туристик ресурсларга бой ҳудудларидан бири ҳисобланади. Туристик салоҳиятнинг юқори суръатлар билан ошиб бориши келаётган сайёҳлар учун ижобий таассуротлар ўйғонишига туртки бўлмоқда. Вилоятда туризм соҳасининг жадал ривожланиши бир қанча муаммоларни вужудга келтиради, уларни “ўсиш муаммолар” деб аташ мумкин. Муаллиф томонидан амалга оширилган таҳлил натижалари асосида вилоят туризмнинг ривожланиш тенденциялари башорат қилинган.

Калит сўзлар: Сурхондарё вилояти, туризм, туристик маҳсулот, мавсумийлаштириш, мавсумийлаштириш хусусиятлари, туристик маҳсулотлар таклифи, туристик ташкилот.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности сезонности и тенденции развития предложения туристских продуктов в сфере совершенствования регионального туризма на примере Сурхандарьинской области. Сурхандарьинская область - это не только южный регион Узбекистана, но и один из регионов, богатых природными туристическими ресурсами. Быстрый рост туристического потенциала способствует пробуждению положительных впечатлений для приезжающих туристов. Бурное развитие туризма в регионе создает ряд проблем, которые можно назвать «проблемами роста». На основании результатов анализа, проведенного автором, прогнозируются тенденции развития регионального туризма.

Ключевые слова: Сурхандарьинская область, туризм, туристические продукты, сезонность, особенности сезонности, предложение туристических продуктов, организация туризма.

Abstract. This article discusses the features of seasonality and trends in the development of tourism products in the field of improving regional tourism using the example of the Surkhandarya region. Surkhandarya region is not only the southern region of Uzbekistan, but also one of the regions rich in natural tourism resources. The rapid growth of tourism potential contributes to the awakening of positive experiences for visiting tourists. The rapid development of tourism in the region creates a number of problems, which can be called "problems of growth." Based on the results of the analysis conducted by the author, the development trends of regional tourism are forecasted.

Key words: Surkhandarya region, tourism, tourist products, seasonality, seasonality features, offer of tourist products, tourism organization.

Кириш. Мамлакатимизнинг жадал ривожланиш стратегиясида туризм соҳаси алоҳида аҳамиятга эга. Бунинг биринчи сабаби Ўзбекистоннинг туристик ресурсларга бойлиги бўлса, иккинчи сабаб эса туризм ватанимизни халқаро ҳамжамиятга кириб боришининг муҳим омил бўлиб хизмат қилишидир. Туризмга бўлган эътиборни охириги йилларда туристик фаолиятнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштирига қаратилган меъёрий ҳужжатлар қабул қилинишидан кузатишимиз мумкин. Бунда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 13 августдаги “Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш тўғрисида”ги ПФ-5781-сонли Фармони алоҳида аҳамиятга эга. Ушбу фармонда туристик бозоридаги таклифни ушиб бораётган талабга мослаштиришга қаратилган чоралар белгилаб берилган, хусусан туристларга хизмат кўрсатувчи субъектларига қатор имтиёзлар бериш кўзда тутилган.

Амалга оширилаётган тизимли чора-тадбирлар натижасида Ўзбекистонга кириб келаётган хорижий фуқароларнинг сони кундан кунга ошиб бормоқда. Статистик маълумот-

ларга кўра 2019 йилда Ўзбекистонга жами 8279 минг киши ташриф буюрган, яъни туристик оқим 2018 йилга нисбатан 1846 минг кишига кўпайган.[1] Ташриф буюрувчилар таркибини таҳлил қилсак, улардан 92,5% ёки 7661,4 минг киши МДХ давлатларидан бўлса, 7,5%и ёки 617,6 минг киши узоқ хорижий давлатларидан келган. Шу билан биргаликда, бугунги кунда Ўзбекистоннинг туристик салоҳиятидан фойдаланиш даражасини қониқарли деб бўлмайди. Айниқса, туристик оқимларни яшаш ва овқатлантириш объектлари билан таъминлашда кўплаб ҳал этилмаган муаммолар мавжуд мавжуд.

Асосий қисм. Ўзбекистон иқтисодиётида туризмнинг ўрнини ошириш бўйича мамлакатимиз Президенти Ш.М. Мирзиёев «...туризмни иқтисодиётнинг стратегик тармоғига айлантириш биз учун устувор вазифа бўлиб қолади» деб алоҳида урғу бериб ўтган.[2] Ушбу вазифанинг бажарилиши соҳадаги тадбиркорлик субъектларидан фаолликни ошириш, хизмат кўрсатиш турлари ва мазмунини бойитишга эътиборни кучайтиришни талаб қилади. Айниқса, вилоятлардаги туристик ресурсларнинг

жозибаторлигини ошириш, туристик оқимларнинг географиясини кенгайтириш долзарб масала бўлиб қолмоқда.

Сурхондарё вилояти Ўзбекистоннинг нафақат жанубий вилояти, балки табиий туристик ресурсларга бой ҳудудларидан бири ҳисобланади. Ўзининг бетакрор табиати, археологик ва бошқа тарихий ресурслари билан вилоят туризм соҳасида катта салоҳиятга эга. Бугунги кунда Сурхондарё вилоятида моддий маданий мерос объектлари 561 тани ташкил қилиб, шундан 450 та археология объектлари, 30 та

архитектура объектлари, 39 та монументал санъат ёдгорликлари, 42 та диққатга сазовор жойларни ҳамда бундан ташқари, 3 та музейлар ташкил қилади. [3] 2019 йил январ-декабр ойларида вилоятга 622 мингга яқин туристлар ташриф буюрган, шулардан 502 мингга яқини маҳаллий сайёҳлар бўлса, 120 мингга яқини хорижий давлатлар фуқароларидир. Сурхондарё вилоятида туристик таклифнинг ривожланишини қуйидаги маълумотларда кўришимиз мумкин (1-жадвал).

1-жадвал

Сурхондарё вилоятида 2019 йилда туристик ташкилотларнинг ривожланиши

т/р	Кўрсаткич номи	Миқдори		Ўзгариш	
		2018 йил	2019 йил	+/-	%
1	Жойлаштириш воситалари сони, дона	33	46	+16	139,4
2	улардаги ўринлар сони, ўрин	1409	1988	+579	141,1
3	Хусусий меҳмон уйлари, дона	1	65	+64	-
4	Сайёҳлик ташкилотлар сони, дона	16	36	+20	225,0
5	Туристтик транспорт воситалари, дона	22	24	+2	109,1

Манба: Жадвал Сурхондарё вилояти статистика бошқармаси маълумотлари асосида тайёрланган.

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, 2019 йил Сурхондарё вилояти туристик соҳасида бурилиш йили бўлган. Туристтик салоҳиятнинг юқори суръатлар билан ошиб бориши келаётган сайёҳлар учун ижобий таассуротлар ўйғонишига туртки бўлмоқда. Вилоятда

туризм соҳасининг жадал ривожланиши бир қанча муаммоларни вужудга келтиради, уларни “ўсиш муаммолар” деб аташ мумкин. Бундай хулосага келишимиз 2018 йилга нисбатан туристлар оқимининг кескин ошишидир (2-жадвал).

2-жадвал

2015-2019 йилларда Сурхондарё вилояти туризм соҳасининг ривожланиши

т/р	Кўрсаткич номи	Йиллар бўйича миқдори				
		2015	2016	2017	2018	2019
1	Туристлар сони жами, киши	42051	49986	58318	82350	621556
	Шу жумладан					
2	Хорижий туристлар, киши	7462	8052	9754	32050	119 756
3	Маҳаллий туристлар, киши	34589	41934	48564	50300	501800

Манба: Жадвал Сурхондарё вилояти статистика бошқармаси маълумотлари асосида тайёрланган.

Кўриниб турибдики, 2019 йилда туристлар оқими қарийб саккиз баробар ошган. Бунинг оддий ҳолат деб бўлмайди, балки вилоятдаги бутун туристик муҳит ўзгарганлигини тан олиш зарурлигини кўрсатади. Ушбу жадвалнинг маълумотларининг сабабларини аниқлаштириш лозим, чунки 2019 йилдаги туристик оқим олдинги йилларга нисбатан жуда катта фарқ қилади ва оддий таҳлил тамоийлари билан изоҳлаш қийин.

Аввало, хорижий туристлар оқимини кескин ошишини (2018 йилга нисбатан 3,7 баробар кўпайиши) Мамлакатимиз Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан қўшни давлатлар билан очиқлик сиёсатини юритиш натижаси деб қараш мумкин. Охириги йилда Тожикистон фуқароларининг эркин ташриф буюришига имкон яратиб берилди. Худди шундай, Афғонистон фуқароларининг ҳам Ўзбекистон иқтисодиётига сармоя киритиш ва тадбиркорлик

билан шуғулланиш мақсадида кириб келиши анча кўпайган.

Ички туризмнинг 2015 йилга нисбатан қарийб ўн баробарга ошишининг бир қанча омиллар таъсирининг натижаси деб ҳисоблаймиз. Биринчи ўринда албатта “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қиламиз” Дастурининг вилоятда амалга оширилишини кўрсатиб ўтиш лозим. Дастур доирасида туристик масканларни ташриф учун мўлжаллаш, яшаш ва овқатланиш инфратузилмасини ривожлантириш, транспорт масаласига эътибор бериш, турли тадбирларни ташкил қилиш ўз самарасини берганлиги аниқ. Бундан ташқари янги туристик йўналишларнинг тарғибот қилиниши Республикамиз аҳолисини тиббий, зиёрат, экологик, дам олиш мақсадларида вилоятга жалб қилган. Туристтик бизнеснинг жозибаторлигини ошириш, туристик ташкилотлар сонининг кўпайиши ва уларнинг фаол тадбиркорлик билан шуғулланиши

ҳам муҳим омил сифатида кўрилиши мумкин. Лекин туристик оқимининг кескин ошиши хизмат кўрсатиш сифатига салбий таъсир кўрсатади, чунки бундай юкламага вилоятдаги мавжуд туристик соҳаси тайёр эмас.

Шуни таъкидлаш зарурки, Сурхондарё вилоятининг туристик соҳаси ўзига хос хусусиятларга эга. Буни аввало туристик ресурслар таркибидан кўриш мумкин. Жами туристик объектларнинг 80%ни археологик объектлар ташкил қилиши сайёҳларни жалб қилишнинг ўзига хос йўллари кашф этишни талаб қилади. Ушбу хусусият сайёҳликда мавсумийлик муаммоси билан боғлиқ бўлади, яъни йилнинг иссиқ ойларида бундай обидаларга ташриф буюриш қийинчилик туғдиради.

Вилоятнинг иккинчи хусусиятига Тожикистон ва Афғонистон билан чегарадошлиги киритиш мумкин. Вилоятга ташриф буюрадиган хорижий сайёҳларнинг аксарияти ушбу иккита давлат фуқароларидан иборат. Демак, туризм инфратузилмаси ҳам туристларнинг бу категориясига мўлжалланган бўлиши зарур.

Сурхондарё туризмнинг учинчи хусусияти табиий-экологик, тиббий ва тоғ туризми ресурсларининг мавжудлигидир. Ушбу туризм турларининг ривожланиши тегишли туристик объектларни ташкил қилиш, уларни замонавий жиҳозлаш ҳамда малакали кадрлар билан таъминлашни талаб қилади.

Муҳокама ва яқуний қисм. Юқоридаги маълумотларга асосида олиб борилган шахсий изланишлар шуни кўрсатадики, бугунги кунда Сурхондарё вилоятида туризмни ривожлантиришда қуйидаги тенденциялар кузатишмоқда ва улар ўрта муддатли келажақда сақланиб қолади:

Туристлик таклифнинг ошиб бориши, яъни Сурхондарё вилоятида туристлар учун янги туристик объектларни тақдим этилиши ва уларнинг намоиш масканларига айлантирилиши. Туристлар оқимининг юқори бўлишини сақлаб қолиш учун намоиш этиладиган объектлар сонини ошириш энг долзарб масала бўлиб қолмоқда. Тиббий ва соғлиқни тиклаш туризмнинг ривожланиш истиқболлари юқори, шунингдек тарихий туризмнинг шакллантириш бўйича амалий ишларни олиб бориш имкониятлари мавжуд. Ушбу тенденциянинг сақланиб қолиши вилояти ҳокимлиги ва вилоят туризмни ривожлантириш бошқармаси

манфаатлари доирасига кириши билан исботланади;

Туристлик ташкилотлар сонинг ошиб бориши. Мазкур тенденциянинг мавжудлиги соҳанинг тижорат жозибдорлиги ва тадбиркорлар учун бериладиган имтиёзлар ҳисобидан келиб чиққан деб ҳисоблаймиз. Яқин келажақда ушбу имтиёзларнинг сақланиб қолиши туризм бизнесини вилоятда ривожланишига асос бўлади. Бизнинг фикримизча, хусусий жойлаштириш объектларининг (миллий услубдаги меҳмонхона, хостел, оилавий меҳмон уйлари) тезкор ривожланиш кузатилади;

Вилоятни мамлакатимиз маркази билан боғлаб турувчи транспорт ҳаракатининг ривожланиши. Ушбу тенденциянинг келиб чиқиши аввало ташиш технологияларининг жадал ривожланишида кўрмоқдамиз. Бугунги кунда тезюрар поездлар ҳаракатларини йўлга қўйиш оддий ҳолга айланиб бормоқда, шу муносабат билан Термиз – Тошент йўналиши бўйича саёхат қилиш муддати камайиши кутилмоқда. Шу билан бир қаторда, автомобил йўлларнинг ҳолатини яхшилаш туристик масканларга бориш имкониятларини кенгайтиради;

Вилоятда туристик соҳага инвестициялар оқимининг ўсиши. Мазкур тенденция вилоятнинг туристик салоҳиятидан фойдаланиш даражасининг паст даражада бўлиши, туризм инфратузилмасига талабнинг ошиб бориши билан асосланади. Бунда туристларга замонавий хизматлар кўрсатишни йўлга қўйиш муҳим масала ҳисобланади. Масалан, банк хизматлари, кўнгилочар хизматлар, дунё овқатланиш хизматлари, альпинизм туризми инфратузилмаси, археологик туризм хизматларининг янги турлари ва хоказолар. Ўрта муддатли истиқболда инвестициялар ҳажми ошиб боради ва беш йил ичида икки баробарга ошиши мумкин.

Сурхондарё вилоятида туризмнинг ривожланиш тенденциялари ушбу ҳудуднинг туристик таклифига ижобий таъсир кўрсатади. Бизнинг фикримизча, яқин келажақда ҳал этилиши лозим бўлган долзарб муаммолардан бири – бу Сурхондарё туризмидаги мавсумийлик омилнинг таъсирини камайтиришдир. Бунинг учун хорижий тажрибаларни ўрганиш ва уларни тадбиқ этиш билан биргаликда, илмий изланишлар олиб борилиши ва ўзига хос миллий чораларни амалга оширилиши лозим.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси 2019 йил учун маълумотлари. www.stat.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. - Халқ сўзи, 25 январ 2020 йил.
3. Сурхондарё вилояти ҳокимлигининг расмий сайти. www.surxondaryo.uz.
4. Сурхондарё вилояти статистика бошқармаси маълумотлари.